

bisa
perspective.brussels
brussels instituut voor statistiek en analyse

CONJUNCTUUR- BAROMETER VAN HET BRUSSELS GEWEST

Nr 39 – Herfst 2023

HALFJAARLIJKS

PRODUCTIETEAM

Auteurs

Bram DE LANGE, Mattéo GODIN en Pierre-François MICHIELS

Wetenschappelijk comité

Dries CUYVERS, Amynah GANGJI, Virginie MAGHE, Gwendoline MOREAU en Toon VERMEIR

Wetenschappelijke coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid ROMAIN

COVER

Concerto – Communication Agency

Foto's: @ Batin BALTALILAR

LAY-OUT

Kaligram

VERTALING

Vertaald van het Frans naar het Nederlands door Production SA

Herlezing: Dries CUYVERS en Bram DE LANGE

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Astrid ROMAIN, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

VOOR MEER INFORMATIE

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

bisa@perspective.brussels – <http://www.bisa.brussels/>

CONJUNCTUUR- BAROMETER VAN HET BRUSSELS GEWEST

Nr 39 – Herfst 2023

HALFJAARLIJKS

bisa

perspective.brussels

brussels instituut voor statistiek en analyse

INHOUDSTAFEL

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN	7
1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT	9
1.1. De Oekraïne-crisis en hoge inflatie dreven de wereldwijde economische ontwikkelingen in 2022	9
1.2. Een herstellend vertrouwen en sterke Chinese economie doen de wereldeconomie gunstig starten in 2023	10
1.3. In de eerste jaarhelft van 2023 lopen de economische ontwikkelingen in de eurozone en België erg gelijk met de wereldeconomie	11
1.4. Zet de vertragende economische groei van de wereld zich verder door een verzwakkende dynamiek in de diensten?	13
1.5. Wat zijn de risico's die de toekomstige ontwikkelingen kunnen sturen?	14
2. CONJUNCTUUR IN BRUSSEL	17
2.1. Evolutie van de recente Brusselse economische activiteit	17
2.2. Sectorale focus op de marktsectoren in 2023	20
2.3. Werkgelegenheid en werkloosheid	25
GLOSSARIUM	31
REFERENTIES	33
LIJST VAN TABELLEN	34
LIJST VAN GRAFIEKEN	34

De grafieken, tabellen en commentaren werden opgemaakt op basis van de informatie die beschikbaar was op **14 november 2023**, tenzij anders vermeld.

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN

De Oekraïne-crisis en de gevolgen ervan drukten in 2022 hun stempel op de macro-economische context. De inflatie, die al hoog was, bleef daardoor stijgen. Toch eindigde het jaar met een positieve noot, dankzij de dalende inflatie en een hernieuwd vertrouwen bij zowel consumenten als bedrijven. **Die ontwikkelingen en de heropleving van de Chinese economische activiteit stimuleerden begin 2023 de mondiale economische activiteit.** Dit was helaas van korte duur. In het tweede kwartaal van 2023 verzwakte de wereldwijde economische groei opnieuw als gevolg van financiële instabiliteit, met name in de Chinese vastgoedsector en openvolgende renteverhogingen door de centrale banken.

Zowel binnen de eurozone als in België volgden de ontwikkelingen in economische activiteit (zie glossarium) de wereldwijde trend. De vertraging van de wereldwijde economische activiteit woog op het vertrouwen van Europese bedrijven, wat de economische groei in zowel de eurozone als België afzwakte. Het was vooral de activiteit in de dienstensector die het verloop van de economie als geheel bepaalde. Uiteindelijk wordt voor 2023 zowel in de eurozone als in België een vertraging verwacht van de economische groei. De inflatie zou in 2023 en 2024 moeten normaliseren. **Tegelijkertijd blijven er uitdagingen bestaan:** intense geopolitieke spanningen stuwden de olie- en gasprijzen hoger. Dat zou de verwachte daling van de inflatie kunnen vertragen.

In het Brussels Gewest hielp de vertraging van de inflatie, in combinatie met de beschermingsmaatregelen voor de huishoudens, om de consumptie vanaf het laatste kwartaal van 2022 te stimuleren. De productie in de economische marktactiviteit kon zich hierdoor geleidelijk aan herstellen en bereikte in het tweede kwartaal van 2023 opnieuw het niveau van voor de oorlog in Oekraïne. **Tegen het einde van de eerste helft van 2023 had de economische marktactiviteit in Brussel dan ook het ergste van de inflatiecrisis achter de rug.**

In de eerste helft van 2023 zijn ook de investeringen van Brusselse ondernemers weer aangetrokken, na enkele magere jaren. Die heropleving is bijzonder omdat ze wordt gedragen door een groot aantal sectoren. De bouwsector en de hteolsector leveren de grootste bijdrage aan de heropleving van de investeringen in het Brussels Gewest.

Het herstel van de economische marktactiviteit sinds eind 2022 werd gedragen door de sector van de persoonlijke diensten. Vooral de restaurantsector en de hotelsector groeien sterk (respectievelijk +15% en +50% tussen de eerste helft van 2022 en de eerste helft van 2023). Binnen de sector van de productiediensten spelen in de eerste helft van 2023 ook de programmeeractiviteiten en aanverwante activiteiten een zeer gunstige rol in de economische dynamiek van Brussel (de sector groeit op jaarbasis met 22%).

Terwijl de meeste dienstenactiviteiten het goed doen in het Brussels Gewest, heeft **een groot deel van de industriële en bouwactiviteiten het nog steeds moeilijk.** In de bouw heeft de aanhoudende inflatie van materialen een negatief effect op de vraag, wat in de eerste helft van 2023 leidde tot een verdere krimp van 6% in de sector als geheel (op jaarbasis). Binnen de industrie kenden de chemie- en farmaceutische sector in de eerste helft van 2023 een forse krimp, hoewel ze de afgelopen jaren goed presteerden. Tot slot blijft de activiteit in de voedingsindustrie begin 2023 krimpen. Sinds 2019 is de activiteit in die sector met bijna een derde gedaald.

Aangezien het economische klimaat in het begin van het jaar over het algemeen verbeterde, **waren er enkele positieve signalen op het vlak van werkgelegenheid in het Brussels Gewest.** Zo bleef het aantal loontrekkenden gedomicilieerd in het Gewest in de eerste helft van 2023 stijgen. Ook in de handel was er in de eerste maanden van het jaar een toename van uitzendwerk en een verbetering van de aanwervingsprognoses. **De werkgelegenheidssituatie in het Brussels Gewest is daarna in de loop van 2023 verslechterd.** De groei in arbeidsvolume van loontrekkende Brusselaars is in het derde kwartaal duidelijk vertraagd ten opzichte van een jaar eerder. Bovendien kende de uitzendsector vanaf het einde van de lente van 2023 een daling van de activiteit. Ondernemingen stelden zich ook steeds terughoudender op wat aanwervingen betreft, vooral binnen de belangrijke sector van de diensten aan ondernemingen. **De werkloosheid in het Brussels Gewest is sinds begin 2023 gestaag gestegen** en laat gedurende negen maanden op rij een stijging optekenen. In het derde kwartaal steeg het aantal niet-werkende werkzoekenden met nog eens 3% ten opzichte van het vorige jaar. De stijging was het grootst bij jongeren onder de 25 en kortstondig werklozen.

1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT

1.1. DE OEKRAÏNECRISIS EN HOGE INFLATIE DREVEN DE WERELDWIJDE ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN IN 2022

De economische activiteit werd initieel onder druk gezet door de oorlog, maar bleek uiteindelijk robuust

Het jaar 2022 was een bewogen jaar voor de wereldeconomie. In het jaarbegin domineerden COVID-19, het strikte Chinese sanitaire beleid en de hoge inflatie het nieuws. Een tweetal maanden ver in het jaar, diende zich **een geopolitieke schok aan met de inval van Rusland in Oekraïne. Naarmate het jaar 2022 vorderde, milderden de effecten van het conflict op de wereldwijde economie, en versnelde de economische groei.** China hief het strikte covidbeleid op, wat bijdroeg tot een verdere normalisering van de internationale handel, het milderen van toeleveringsproblemen en de wereldwijde economische groei. **Finaal groeide het mondiale bbp met 3,5 % (na een groei van 6,0 % in 2021). In de eurozone en België steeg het bbp in 2022 met 3,3 % en 3,0 %.** De hoofdverantwoordelijken voor deze degelijke groeicijfers waren de huishoudelijke consumptie, de overheidsconsumptie en de investeringen¹.

De inflatie scheerde hoge toppen, maar zette uiteindelijk haar daling in naar het jaareinde toe

De inflatie was zeer hoog in 2022. Voor de eurozone bedroeg de inflatie gemiddeld 8,4 % in 2022. Dit is een sterke toename in vergelijking met 2021 (2,6 %) en het historisch gemiddelde over de periode 2013-2019 (0,9 %)². Geconfronteerd met de hoge graad van onzekerheid en hardnekkigheid van de inflatie daalde het vertrouwen van consumenten en ondernemers wereldwijd. **Om de hoge inflatie een halt toe te roepen, begonnen centrale banken voor het eerst sinds jaren hun rentevoeten op te trekken en/of steun af te bouwen**³. De inflatie begon langzaam af te nemen vanaf oktober 2022, voornamelijk door dalende olie- en gasprijzen.

¹ De consumptie van de huishoudens werd sterk ondersteund door allerlei steunmaatregelen vanwege de overheid tijdens COVID-19, opgebouwd spaargeld en een sterke arbeidsmarkt. Zie referenties Europese Commissie (september, 2023); IMF (oktober, 2023); INR (oktober, 2023); OESO (september, 2023).

² Zie referenties OESO (maart, 2022) en OESO (september, 2023).

³ Zie referenties IMF (april, 2023) en OESO (september, 2023).

1.2. EEN HERSTELLEND VERTROUWEN EN STERKE CHINESE ECONOMIE DOEN DE WERELDECONOMIE GUNSTIG STARTEN IN 2023

Het nieuwe jaar startte gunstig: het vertrouwen herstelde en de Chinese economische dynamiek herleefde sterk

De wereldeconomie vatte het jaar 2023 aan met enkele gunstige ontwikkelingen. De inflatie zette wereldwijd een gestage daling in, de Chinese economie herleefde na het opheffen van de strikte sanitaire maatregelen, het vertrouwen van consumenten en producenten wereldwijd veerde terug op en de Amerikaanse economie groeide dankzij een sterke arbeidsmarkt⁴. **Tezelfdertijd waren kanttekeningen op zijn plaats** bij deze gunstige ontwikkelingen. De sterke daling van de inflatie was in de eerste plaats te wijten aan de dalende gas- en olieprijsen. **De kerninflatie (zie glossarium) daarentegen, bleek echter veel langzamer af te nemen dan volgens centrale banken wenselijk was.** De in 2022 gestarte monetaire verkrapping (zie glossarium) werd dan ook voortgezet via verdere renteverhogingen.

Zorgen omtrent de financiële stabiliteit plaatsten centrale banken voor een dilemma naar het einde van het eerste kwartaal

Na het omvallen van Silicon Valley Bank en twee kleinere regionale banken in de VS in maart 2023, werden centrale banken in geavanceerde economieën (zie glossarium) voor een dilemma geplaatst: financiële stabiliteit versus de verdere bestrijding van inflatie. Het dreigende omvallen van Credit Suisse (wereldwijd een belangrijke instelling) midden maart 2023 deed ook in Europa twijfel en onrust ontstaan over het tempo inzake het gevoerde monetaire beleid. **Uiteindelijk slaagden monetaire beleidsmakers erin de onrust te bezweren en financiële stabiliteit te herstellen via waarborgen en gerichte communicatie.**

Niettegenstaande deze periode van onrust, **groeide de wereldeconomie vrij degelijk, en klokte de economische groei op kwartaalbasis in het eerste kwartaal af op 1,0 %.** Het was voornamelijk de dienstensector die voor deze groei verantwoordelijk was⁵.

In het tweede kwartaal verliest de wereldwijde economische dynamiek aan kracht

In mei 2023 kondigde de WHO aan dat het COVID-19 niet langer aanzien als een 'Global Health Emergency'. **Tegelijk verloor de wereldwijde economische dynamiek aan kracht** (0,5 % economische groei op kwartaalbasis)⁶, ondanks de gunstige dynamiek van de **dienstensector en de (onverwacht) veerkrachtige Amerikaanse economie**⁷:

- **Het economisch herstel in China, dat volgde na het opheffen van de erg strikte sanitaire maatregelen, bleek van korte duur.** Het vertrouwen van Chinese ondernemers en consumenten kwam tijdens het tweede kwartaal onder druk te staan. Beide economische actoren begonnen doorheen 2023 minder uit te geven en meer te sparen uit voorzorg. Diverse factoren lagen hieraan ten grondslag⁸:
 - Grote Chinese vastgoedontwikkelaars kwamen in toenemende mate in de financiële problemen;
 - Lokale overheden gaan gebukt onder zware schuldenlasten die moeten ingelost worden;
 - Een dalende wereldvraag, die zich bovendien meer richt op diensten, zet druk op de industriële productie en buitenlandse investeringen in China;
 - Een verzwakkende arbeidsmarkt doet de kansen op tewerkstelling dalen.
- Tegelijkertijd werd duidelijk dat ook **de veelvuldige renteverhogingen doorheen 2022 en 2023 een rem begonnen te zetten op de wereldwijde economische activiteit (zie glossarium):** rentevoeten namen verder toe, kredietvoorwaarden werden opnieuw strenger in het tweede kwartaal, en zetten druk op de woningmarkten en de bedrijfsinvesteringen⁹. **De (kern)inflatie nam wereldwijd in de meeste economieën ook verder af doorheen het tweede kwartaal, zij het erg geleidelijk.**

⁴ Zie referenties IMF (april, 2023).

⁵ Zie referenties Europese Commissie (september, 2023).

⁶ Zie referenties Europese Commissie (september, 2023).

⁷ Zie referenties ECB (augustus, 2023); IMF (juli, 2023) en OESO (september, 2023).

⁸ Zie referenties Europese Commissie (september, 2023) en IMF (juli, 2023).

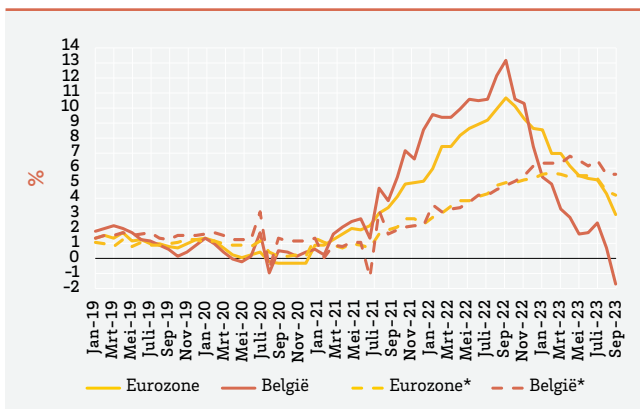
⁹ Zie referenties ECB (augustus, 2023), IMF (juli, 2023) en IMF (oktober, 2023).

1.3. IN DE EERSTE JAARHEFT VAN 2023 LOPEN DE ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN IN DE EUROZONE EN BELGIË ERG GELIJK MET DE WERELDECONOMIE

De inflatie in de eurozone en België daalt verder

Door de sterke openheid van de eurozone en België, zijn de economische ontwikkelingen van de eurozone en België in de eerste helft van 2023 erg gelijkaardig aan deze op het wereldtoneel. De daling in inflatie die was ingezet aan het jaareinde van 2022, zette zich grotendeels voort in de eerste helft van het nieuwe jaar (zie grafiek 1). Vooral de dalende energieprijzen dreeven deze daling. De voedingsprijzen daalden eveneens, maar langzamer. Opwaartse inflatiedruk werd daarentegen uitgeoefend door stijgende prijzen voor diensten. **Tegelijk nam de kerninflatie (zie glossarium) ook af, zij het minder intensief.** Tegen deze achtergrond verhoogde de ECB haar voornaamste interestvoet in vier etappes van 2,0 % naar 3,5 % in het eerste semester van 2023.

GRAFIEK 1: Evolutie van de inflatie en de kerninflatie in de eurozone en België

Bron: Eurostat

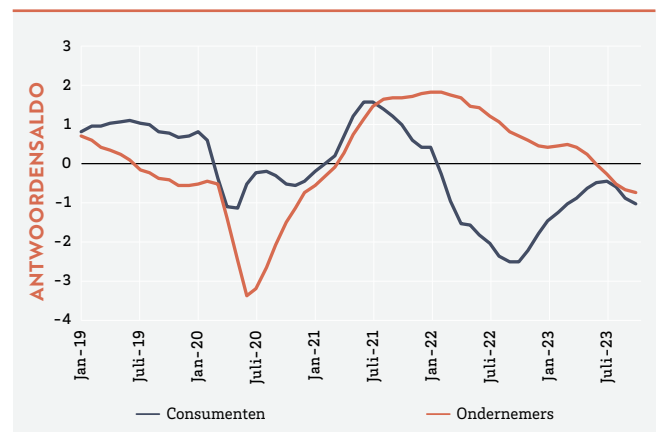
Nota: inflatie gemeten op basis van het Europees geharmoniseerde consumptieprijsindex (HICP). De kerninflatie is de HICP-index zonder energie, alcohol, tabak en voeding

Het consumentenvertrouwen herstelt in de eurozone, dat van de producenten daalt na het eerste kwartaal

Tegen de achtergrond van een zich (langzaam) normaliserende inflatie en hierdoor verhoogde koopkracht, **herstelde het vertrouwen van consumenten in de eurozone zich verder in de eerste jaarhelft van 2023**, om een niveau te bereiken net onder het niveau van voor de uitbraak van het Russisch-Oekraïens conflict.

Daartegenover daalde het ondernemersvertrouwen opnieuw in het tweede kwartaal, na een korte periode van stabilisatie in het jaarbegin (zie grafiek 2). **Dit onder invloed van een sterk dalend vertrouwen binnen de industrie en bouwsector, omwille van dalende orders en zorgen om concurrentiekracht. Het vertrouwen in de dienstensector won daarentegen aan kracht over het eerste semester**, dit gedreven door de consument, die na de pandemie (en lockdown) meer besteedt aan diensten ten nadele van goederen¹⁰.

GRAFIEK 2: Consumenten- en ondernemersvertrouwen in de eurozone, enquêteresultaten

Bron: Eurostat, berekeningen BISA

Nota: antwoordsaldo seizoensgezuiverd, gestandaardiseerde score (zie glossarium), driemaands voortschrijdend gemiddelde

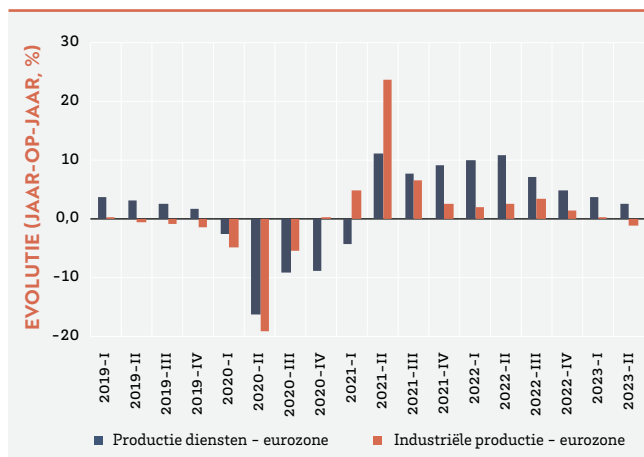
¹⁰ Zie referenties ECB (augustus, 2023).

In de eurozone vertraagde de economische groei doorheen het eerste semester...

Door de sterke openheid van zowel de eurozone als de Belgische economie, evolueerde de economische activiteit doorheen het eerste semester van 2023 erg gelijkaardig als deze van de wereldeconomie.

Doorheen de eerste jaarhelft van 2023 vertraagde de economische activiteit (zie glossarium) in de eurozone. De economische groei over het eerste en tweede kwartaal daalde van 1,1 % naar 0,5 %, in vergelijking met een jaar eerder¹¹. Daarenboven werd deze steeds meer en meer gedragen door de dienstensector. Maar naarmate het jaar vorderde, boette de dynamiek in de diensten in aan kracht (zie grafiek 3)¹².

GRAFIEK 3: Evolutie van de productie in de dienstensector en de industrie in de eurozone, in volume

Bron: Eurostat

Nota: seizoengezuiverde gegevens

... en zo ook in België

In het eerste kwartaal van 2023 groeide de Belgische economie met 1,7 % (in vergelijking met dezelfde periode vorig jaar, 0,4 % op kwartaalbasis). Een sterke arbeidsmarkt en een zich herstellende koopkracht (zie glossarium) voor de Belgische consument waren verantwoordelijk hiervoor¹³.

In het tweede kwartaal van 2023 vertraagde de economische groei, naar 1,3 % (0,3% op kwartaalbasis)¹⁴. Sterk groeiende consumptie en een groei in bedrijfsinvesteringen lagen aan de bron van deze groei in economische activiteit. Op sectoraal niveau, waren het de diensten die groeiden. In vergelijking met dezelfde periode van 2022, groeide de dienstensector met 1,7 %. De industrie daarentegen, liet een negatieve groei optekenen van - 3,6 %¹⁵.

¹¹ Zie referenties ECB (september, 2023); NBB (juni, 2023) en NBB (september, 2023). Op kwartaalbasis schommelde de economische groei rond het nulpunt met telkens een groei van 0,1 %. De eurozone vermeed dus maar nipt een recessie in de eerste jaarhelft. De variatie binnen de eurozone was echter groot op het vlak van economische dynamiek. Zuid-Europese landen zetten een degelijk groeicijfer neer, gedreven door hun economische structuur die gestoeld is op diensten. Duitsland daarentegen zette negatieve groeicijfers neer in het laatste kwartaal van 2022 en het eerste kwartaal van 2023, en ging dus in recessie.

¹² Zie referenties Europese Commissie (september, 2023) en ECB (augustus, 2023).

¹³ Een deel van de Belgische werknemers zag immers pas in het eerste kwartaal van 2023 een eerste loonindexering.

¹⁴ Zie referenties INR (oktober, 2023) en NBB (juni, 2023).

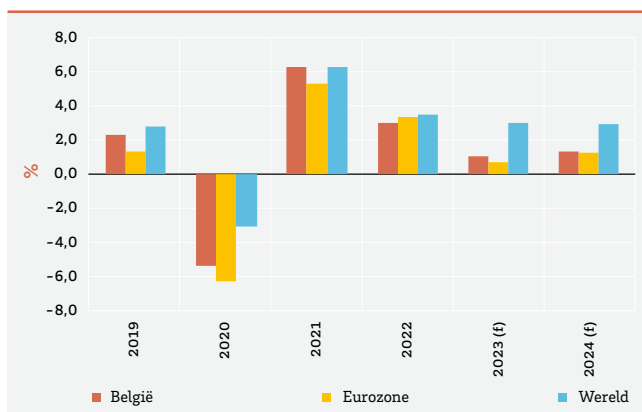
¹⁵ Zie referenties INR (augustus, 2023) en NBB (juni, 2023).

1.4. ZET DE VERTRAGENDE ECONOMISCHE GROEI VAN DE WERELD ZICH VERDER DOOR EEN VERZWAKKENDE DYNAMIEK IN DE DIENSTEN?

De groei in economische dynamiek blijft sterk verschillen tussen landenblokken...

De meest recente ontwikkelingen binnen de wereldeconomie gedurende het derde kwartaal van 2023 suggereren dat de wereldwijde economische activiteit stagneert of licht afneemt. Verschillende landenblokken evolueren afwijkend: de VS blijft sterk groeien, de economische dynamiek in China blijft zwak, maar verbetert licht¹⁶. De groei in activiteit van de dienstensectoren neemt nu wereldwijd af, de productiegroei in de industrie blijft zwak en wereldwijd wordt vastgesteld dat de spaarbuffer van gezinnen daalt, de consumptiegroei zou hierdoor lager uitvallen. De groei in wereldwijde economische activiteit (zie glossarium) zal naar verwachting vertragen tot 3,0 % in 2023. In 2024 is de verwachting een ongeveer gelijke groei met 2,9 %¹⁷ (zie grafiek 4). Wereldwijd is de inflatie in de meeste landen nog steeds aan het afnemen, vooral onder impuls van dalende energie- en voedingsprijzen, maar ook de diensteninflatie is aan het dalen¹⁸.

GRAFIEK 4: Evolutie van het bbp van de wereldeconomie, de eurozone en België

Bron: IMF (oktober, 2023) en INR (oktober, 2023)

Nota: (f): vooruitzicht

... met een verdere verzwakking in de eurozone en België

Voor de eurozone wordt een verdere daling in economische groei verwacht in het derde kwartaal. Een dalend producenten- en consumentenvertrouwen (zie grafiek 2), en een dienstensector die ook lijkt te vertragen, verantwoorden deze inschatting. Ook beginnen de vele renteverhogingen op de activiteit en de kredietvraag te wegen¹⁹. De meest recente schattingen gaan uit van een sterke afname in economische groei voor 2023 naar 0,7 %, om toe te nemen naar 1,2 % voor 2024 (zie grafiek 4)²⁰.

In haar meest recente raming over de economisch activiteit in het derde kwartaal, verwacht de NBB een economische groei van 0,5 % op kwartaalbasis (of ongeveer 1,5 % op jaarbasis)²¹. Verwacht wordt dat deze groei voornamelijk gedragen wordt door de consument en de bedrijfsinvesteringen, en op sectorniveau de diensten.

Finaal zou de Belgische economische groei vertragen tot 1,0 % in 2023, na een sterk 2022 (+ 3,0 %). De inflatie zou verder normaliseren en uitkomen op 4,4 % in 2023, na 9,6 % in 2022. Onder impuls van een verwachte lagere inflatie van 4,1 %, die de koopkracht verder doet herstellen, zou de economische groei in 2024 uitvallen op 1,3 % (zie grafiek 4).

De toename van de binnenlandse werkgelegenheid (zie glossarium) zou vertragen. Voor 2023 en 2024 wordt respectievelijk een stijging verwacht met + 49 700 personen en + 40 300 (in 2022 + 103 700)²².

¹⁶ Zie referenties IMF (oktober 2023) en KBC (oktober, 2023).

¹⁷ Zie referenties ECB (september, 2023) en IMF (oktober, 2023).

¹⁸ Zie referenties IMF (oktober, 2023).

¹⁹ Zie referenties ECB (september, 2023).

²⁰ Zie referenties IMF (oktober, 2023).

²¹ Een eerdere flashraming schatte de groei op 0,2 % (kwartaal-op-kwartaal). Zie referenties INR (oktober, 2023) en NBB (september, 2023).

²² Zie referenties FPB (september, 2023) en INR (oktober, 2023).

1.5. WAT ZIJN DE RISICO'S DIE DE TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN KUNNEN STUREN?

Aan de in dit hoofdstuk gepresenteerde **prognoses liggen grote onzekerheden ten grondslag**, bovendien blijven er grote uitdagingen bestaan die de wereldwijde (Belgische) economische dynamiek kunnen beïnvloeden:

- › **De Russisch-Oekraïense oorlog blijft voortduren**, en een eventueel einde is helaas nog niet in zicht. Ook is de onrust in het Midden-Oosten opnieuw toegenomen. De risico's op escalatie en hun gevolgen die hiermee gepaard gaan zijn groot en onmogelijk in te schatten.
- › **Hoewel de algemene inflatie daalt, daalt de kerninflatie (inflatie zonder energieprijzen en voeding) veel trager**. Centrale banken zullen hun beleid afstemmen op het verloop van de kerninflatie, die accurater is in het voorspellen van de prijsevolutie.

Is de strijd tegen de hoge inflatie gestreden?

Diverse elementen doen twijfel ontstaan...

Recente ontwikkelingen bemoeilijken de strijd tegen inflatie:

- › **De gasprijzen zijn al geruime tijd genormaliseerd, maar sinds midden 2023 zitten de prijzen in een opwaartse trend**. De gasreserves binnen de EU zijn goed gevuld en de prijzen noteren nog steeds erg laag in vergelijking met een jaar geleden. **Toch blijft voorzichtigheid geboden, aangezien de wereldwijde LNG-markt krap blijft en gevoelig blijkt voor onvoorziene omstandigheden**.
- › **De olieprijs hebben een stijgende trend aangevat, sinds het begin van de zomer, door de beslissing van de OPEC + om een productieknip in te lassen**. Ook de noodzaak voor enkele landen om strategische voorraden aan te vullen, oefent een opwaarts effect uit op de olieprijs.
- › **De prijzen voor basismaterialen zitten in de lift**, door investeringsprogramma's van de Chinese overheid om een halt toe te roepen aan de vertraging in de economische activiteit (zie [glossarium](#)). Extreme weerfenomenen kunnen een grote impact hebben op de wereldwijde voorziening van voeding. Dit kan voedselprijzen opdrijven en in navolging de inflatie verhogen²³.

... en stuwen

langetermijnrentes hoger

Hoewel centrale banken hebben aangegeven dat het einde van de renteverhogingen is aangebroken, houden de monetaire beleidsmakers een slag om de arm, en wordt niets uitgesloten naar de toekomst toe. **Bovenstaande ontwikkelingen versterken de vrees dat verdere renteverhogingen kunnen plaatshebben, of dat renteverlagingen worden uitgesteld²⁴**. Deze vrees zet recent een opwaartse druk op de langetermijnrente in veel landen. De Belgische rente op 10 jaar noteerde recentelijk op 3,5 %, het hoogste peil sinds 2012. **Hogere rentevoeten bemoeilijken het aangaan en herfinancieren van schulden, en kunnen twijfels doen ontstaan over de houdbaarheid van onder meer de overheidsfinanciën**. De hogere rentelast gedragen door overheden, bedrijven en gezinnen zal drukken op andere uitgaven, en als gevolg zal de economische activiteit (zie [glossarium](#)) verder afremmen.

²³ Zie referenties ECB (september, 2023) en IMF (oktober, 2023).

²⁴ Momenteel noteert de voornaamste beleidsrentevoet van de ECB op 4,5 %. Deze van de FED op 5,25 %.

2. CONJUNCTUUR IN BRUSSEL

2.1. EVOLUTIE VAN DE RECENTE BRUSSELSE ECONOMISCHE ACTIVITEIT

De analyse van de Brusselse economische activiteit in de recentste kwartalen is gebaseerd op de exploitatie van de btw-aangiften. Bijgevolg is alleen de activiteit van de btw-plichtigen²⁵ erin opgenomen. Deze keuze hangt samen met het gebrek aan beschikbare gegevens om de recente ontwikkeling te meten van de output van de niet-commerciële sector, die uiteindelijk minder onderhevig is aan conjuncturele schommelingen, en meer algemeen de niet-btw-plichtige activiteiten.

Stabilisering van de productie op het niveau van vóór de inflatiecrisis

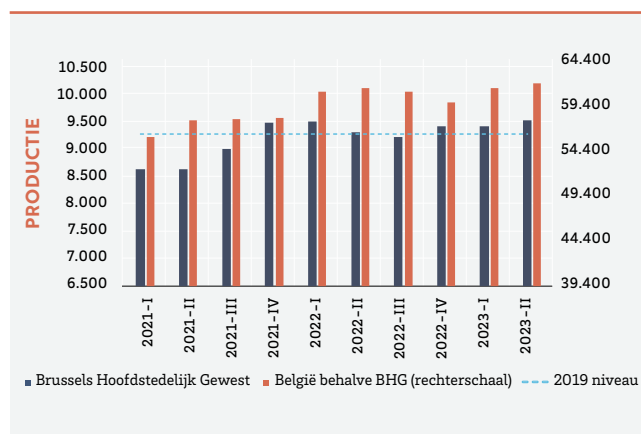
In de eerste helft van 2023 lijkt de Brusselse economische activiteit het ergste van de inflatiecrisis achter de rug te hebben. De productie²⁶ van de Brusselse economische marktactiviteit schommelt immers opnieuw rond het niveau van vóór de oorlog in Oekraïne én de inflatiecrisis (zie grafiek 5).

Terugblikkend is dit de evolutie van de Brusselse economische activiteit sinds begin 2022:

- **Eerste kwartaal van 2022:** periode van heropleving van de activiteit na corona. De productie van de Brusselse marktsector ligt 10,3 % hoger dan in het eerste kwartaal van 2021.
- **Tweede en derde kwartaal van 2022:** sterke daling van de economische activiteit door het uitbreken van de oorlog in Oekraïne. De prijsstijging van petroleum, aardgas en diverse basisproducten, plus de onzekerheid in verband met de oorlog doen het vertrouwen van de Brusselse consumenten en producenten buitengewoon diep dalen. Op kwartaalbasis daalt de productie in Brussel met 2,1 % en vervolgens met 1,1 %.
- **Vierde kwartaal van 2022 tot tweede kwartaal van 2023:** geleidelijk herstel van de economische activiteit in Brussel. De vertraging van de inflatie (zie grafiek 1), in combinatie met beschermingsmaatregelen voor de huishoudens, zoals de indexering van de inkomens en de maatregelen om de energiekosten te verlagen, stimuleren de consumptie vanaf het laatste kwartaal van 2022. In het tweede kwartaal van 2023 ligt het productievolume van de Brusselse marktsector op hetzelfde niveau als in het eerste kwartaal van 2022.

Kortom, op drie kwartalen tijd heeft de Brusselse marktsector de sterke daling van de productie door de inflatiecrisis goedgehaakt. Er moet echter worden opgemerkt dat deze nieuwe economische schok de groeivoorzichten teniet heeft gedaan waarop begin 2022 werd gehoopt toen de coronacrisis op zijn einde liep. Sinds 2019 is het productievolume van de economische marktactiviteit in Brussel met 3,1 % gestegen (tegenover 4,1 % in Wallonië en 11,1 % in Vlaanderen).

GRAFIEK 5: Evolutie van de activiteit in de niet-financiële marktsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Nota: De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat op basis van een conversie van de omzet van de activiteitensectoren in termen van toegevoegde waarde.

²⁵ Bepaalde commerciële activiteiten zijn vrijgesteld van btw. Dat geldt met name voor de meeste financiële en verzekeringsactiviteiten of voor medische activiteiten.

²⁶ De gebruikte methode om de productie te schatten, wordt beschreven in Kader 1.

Kader 1: Meting van de marktproductie in Brussel

De indicator voor de marktproductie is gebaseerd op de kwartaalomzet van de btw-plichtige bedrijven. De indicator wordt opgebouwd door middel van onderstaande stappen:

- 1. Sectorale groepering:** De kwartaalomzet van de bedrijven wordt ingedeeld per sector (Nacebel op tweecijferig niveau) om de gegevens te groeperen per economisch homogene categorie.
- 2. Seizoensgebonden aanpassing:** De sectorale omzetcijfers worden gecorrigeerd om seizoensschommelingen te elimineren, waardoor de productie per kwartaal kan worden vergeleken.
- 3. Belang van de sector:** De voor seizoensinvloeden gecorrigeerde omzet wordt vermenigvuldigd met een sectorale coëfficiënt voor de toegevoegde waarde. Die coëfficiënt weerspiegelt de verschillende capaciteiten van elke sector om waarde te genereren uit een gelijkwaardig omzetvolume... Zo genereren handelsactiviteiten over het algemeen minder welvaart per euro omzet dan andere sectoren.
- 4. Samenvoeging:** De gewogen sectorwaarden worden samengevoegd om veranderingen in de totale productie van alle marktactiviteiten te meten.

Waarbij: $P_m = \sum_i CA_i \cdot Coef_VA_i$

P_m staat voor de kwartaalproductie van alle marktactiviteiten.

CA_i staat voor de voor seizoensinvloeden gecorrigeerde kwartaalomzet voor sector i.

$Coef_VA_i$ staat voor de sectorale coëfficiënt van toegevoegde-waardecreatie voor sector i.

Heropleving van de bedrijfsinvesteringen in 2023

In 2023 zien we een belangrijke heropleving van de investeringen van de marktsector in Brussel, na drie zwakke jaren (zie grafiek 6)²⁷. In de eerste helft van 2023 stijgen de investeringen van de Brusselse bedrijven met 23,2 % jaar op jaar. Ook in de rest van België is er in de eerste helft van 2023 een sterke toename van de investeringen door de marktsector (+ 11,1 % jaar op jaar).

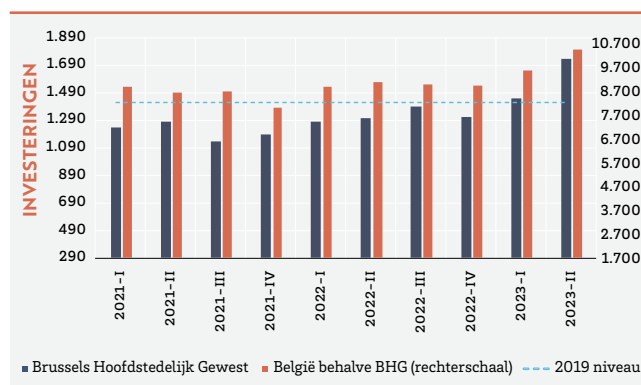
Begin 2023 zorgen twee factoren samen voor een heropleving van de investeringen:

- ▶ Hoge verkoopvolumes, die stabiel gebleven zijn in de recentste drie kwartalen.
- ▶ Het herstel van het vertrouwen bij zowel de bedrijven als de consumenten (zie grafieken 7 en 8), met name door een daling van de inflatie.

Die heropleving van de investeringen is bemoedigend, omdat ze wordt gedragen door veel van de Brusselse marktsectoren.

De hotelsector en bouwsector behoren tot die sectoren die de grootste bijdrage leveren aan deze heropleving. De toename van de investeringen is des te opmerkelijker omdat ze plaatsvindt tegen een achtergrond van sterk stijgende rentetarieven (zie hoofdstuk 1). Dat weerspiegelt het vermogen van de bedrijven om kapitaal aan te trekken om hun investeringsprojecten te ondersteunen.

GRAFIEK 6: Evolutie van de investeringen in de niet-financiële marktsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), berekeningen BISA.

Nota: De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoensschommelingen.

²⁷ Van 2020 tot 2022 hebben de Brusselse bedrijven hun investeringen met gemiddeld 14 % verminderd ten opzichte van 2019.

Herstel van het vertrouwen van de Brusselaars in 2023

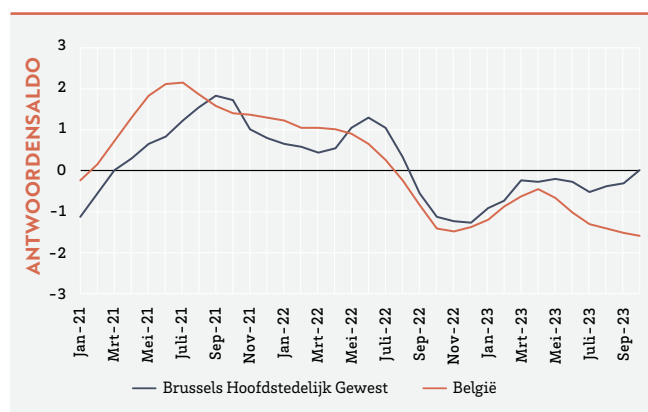
Zowel bij de ondernemers...

Dankzij de dalende energieprijzen en inflatie begint het ondernemersvertrouwen in Brussel zich vanaf begin 2023 duurzaam te herstellen. Dat hernieuwde vertrouwen stimuleert de aanwervingen en bedrijfsinvesteringen.

Het is vermeldenswaard dat het vertrouwen van de Brusselse ondernemers lager blijft liggen dan het niveau van 2019. De situatie in Oekraïne blijft een bron van latente onzekerheid en ondernemers worden geconfronteerd met verschillende obstakels zoals de stijgende kerninflatie, de hoge rentevoeten en de gevolgen van de aanslagen op 16 oktober 2023.

In de rest van België daalt het ondernemersvertrouwen vanaf april 2023. Die terugval is vooral te wijten aan een dalend vertrouwen bij de Vlaamse industriële sector, waar de verkoop in de eerste helft van 2023 sterk daalt (- 3,6 % jaar op jaar).

GRAFIEK 7: Ondernemersvertrouwen, enquêteresultaten

Bron: NBB (oktober 2023), berekeningen BISA

Nota: saldo van de antwoorden gecorrigeerd voor seizoensinvloeden, gestandaardiseerde score, driemaandelijks voortschrijdend gemiddelde

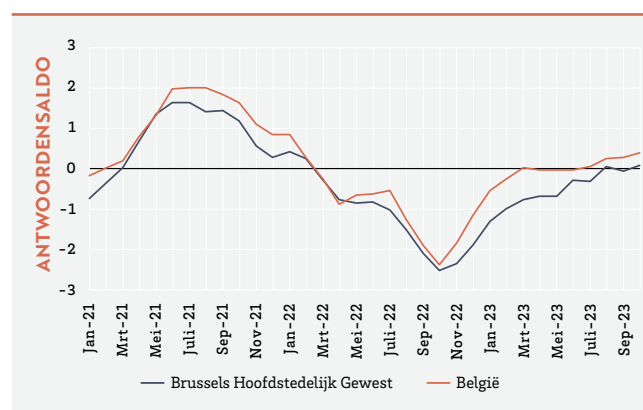
... als bij de huishoudens

In 2023 neemt ook het vertrouwen van de huishoudens sterk toe. Op het hoogtepunt van de energiecrisis, in oktober 2022, stond het consumentenvertrouwen in Brussel op een buitengewoon laag peil²⁸ (zie grafiek 8). Door de dalende energieprijzen en inflatie en het herstel van de koopkracht (gekoppeld aan de loonindexering) verbeterde het vertrouwen daarna geleidelijk aan.

Geleidelijke hervatting van belangrijke aankopen

De inflatiecrisis beïnvloedt de consumptiegewoonten van de Brusselse huishoudens. Op het hoogtepunt van de energiecrisis kelderden de vooruitzichten van de Brusselaars voor belangrijke aankopen. Toch lijken de Brusselse huishoudens in 2023 minder geneigd om grote aankopen nog langer uit te stellen. De daling van de energieprijzen, de indexering van de inkomens en de energieprijzen zijn allemaal factoren die de vooruitzichten op een hervatting van deze aankopen bevorderen (zie grafiek 9).

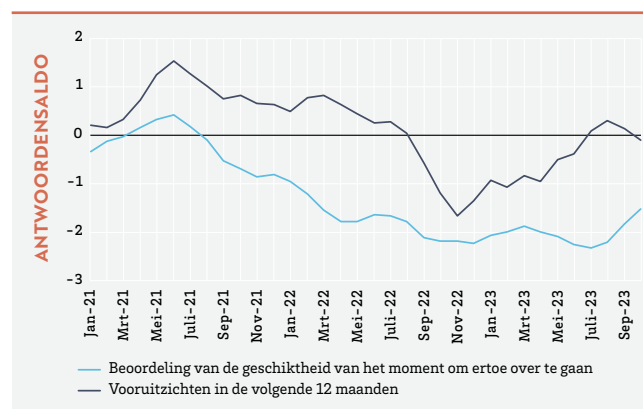
GRAFIEK 8: Consumentenvertrouwen, enquêteresultaten

Bron: NBB (oktober 2023), berekeningen BISA

Nota: saldo van de antwoorden gecorrigeerd voor seizoensinvloeden, gestandaardiseerde score, driemaandelijks voortschrijdend gemiddelde

GRAFIEK 9: Grote aankopen door de Brusselse huishoudens, enquêteresultaten

Bron: NBB (oktober 2023), berekeningen BISA

Nota: saldo van de antwoorden gecorrigeerd voor seizoensinvloeden, gestandaardiseerde score, driemaandelijks voortschrijdend gemiddelde

²⁸ Laagste niveau van de afgelopen 10 jaar.

2.2. SECTORALE FOCUS OP DE MARKTSECTOREN IN 2023

Deze sectorale analyse betreft de evolutie van de productie en de investeringen in activiteiten van de marktsector. Deze activiteiten worden onderzocht binnen vier hoofdgroepen: verwerkende industrie, bouwnijverheid, productiediensten en persoonlijke diensten. Samen waren deze marktactiviteiten in 2019 goed voor 45 % van de totale toegevoegde waarde in Brussel.

De industriële productie blijft laag

In 2022 was de verwerkende industrie goed voor slechts 5,8 % van de welvaartscreatie in de Brusselse markteconomie, tegenover 23 % in Vlaanderen en 25,3 % in Wallonië.

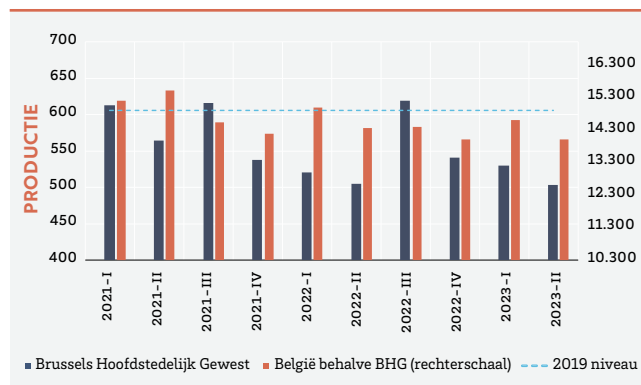
Het huidige klimaat is bijzonder ongunstig voor industriële activiteiten:

- **De energiecrisis** heeft een grote impact gehad op deze sector, die een grootverbruiker is van energieproducten. Hoewel de energieprijzen in 2023 gedaald zijn, blijven ze wegen op het concurrentievermogen van de Europese bedrijven, die nog steeds te maken hebben met prijzen die over het algemeen hoger liggen dan in de rest van de wereld.
- **De stijgende rentevoeten** en de daaruit voortvloeiende hogere financieringskosten wegen op de industriële sector, die over het algemeen een hoger investeringsniveau vereist dan andere sectoren.
- **De verzwakkende internationale context** heeft een negatief effect op de handel (zowel import als export) in deze sector, die gericht is op buitenlandse markten.

Deze factoren verergeren de structureel moeilijke situatie voor de industrie in stedelijke gebieden, die vooral te maken heeft met hoge grondkosten. In de eerste helft van 2023 neemt de industriële productie in het Brussels Gewest licht toe ten opzichte van 2022 (+ 1 %), maar het niveau blijft bijzonder laag en ligt ver onder dat van 2019 (- 11 %).

Vlaanderen en Wallonië kennen dan weer totaal verschillende trends in de eerste helft van 2023. In Vlaanderen krimpt de industriële sector met 5,5 % ten opzichte van 2022 door een historische achteruitgang van de chemische industrie (- 21 %). In Wallonië kent de nijverheidssector een groei van 6,3 % ten opzichte van 2022, onder stimulans van de farmaceutische sector (+ 21 %).

GRAFIEK 10: Evolutie van de activiteit van de verwerkende industrie (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Nota: De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat op basis van een conversie van de omzet van de activiteitensectoren in termen van toegevoegde waarde.

Door de stijgende energieprijzen staan veel productiebedrijven in Brussel voor nog grotere uitdagingen om hun kosten onder controle te houden, een opdracht die nog moeilijker is in stedelijke gebieden. De evolutie van de productie voor de belangrijkste industriële activiteiten in Brussel wordt hieronder weergegeven:

De levensmiddelensector, een zwaargewicht van de Brusselse industrie, is bijzonder zwaar getroffen door de opeenvolgende crisissen. In de eerste helft van 2023 gaat de levensmiddelensector er jaar op jaar nog eens 6 % op achteruit. De Brusselse levensmiddelensector genereert nu 31 % minder welvaart dan in 2019. **De drankenproductie** kent in de eerste helft van 2023 echter een goed herstel (+ 8 % jaar op jaar). Die heropleving geldt zowel voor de bierproductie als de mineraalwater- en frisdrankenindustrie (Coca-Cola in Anderlecht).

De chemische industrie, waarvan het productievolume de afgelopen jaren sterk is gegroeid, vertraagt in de eerste helft van 2023 aanzienlijk (- 20 %). Die sterke daling, die ook te zien is in Vlaanderen en Wallonië, zou rechtstreeks verband houden met een daling van de activiteit in de haven van Antwerpen, de belangrijkste chemische draaischijf van België. **De farmaceutische industrie**, die vooral voor de levering van grondstoffen nauw verbonden is met de chemische industrie, kent eveneens een vertraging in 2023 (- 7 %).

De autoproductie kende een stijging vanaf de tweede helft van 2022. De fabriek van Audi in Brussel produceert vandaag alleen nog 100 % elektrische voertuigen. De evolutie van de productie

in de Brusselse auto-industrie blijft echter onzeker. In oktober 2023 stelde de fabriek van Audi in Brussel de productiestart van een nieuw model uit door de zwakke markt.

TABEL 1: Evolutie van de economische activiteit in de verwerkende industrie

	Gewicht van de activiteit in de verwerkende industrie (in 2022)	Verandering 1e helft 2023 – 1e helft 2022	Verandering 1e helft 2023 – 1e helft 2019
Vervaardiging en assemblage van motorvoertuigen	17 %	+ 12 %	- 1 %
Vervaardiging van chemische producten	14 %	- 20 %	+ 80 %
Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten	9 %	- 7 %	- 13 %
Vervaardiging van voedingsmiddelen	9 %	- 6 %	- 31 %
Vervaardiging van dranken	9 %	+ 8 %	- 1 %
Totaal verwerkende industrie	-	+ 1 %	- 11 %

Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

De bouwsector blijft krimpen

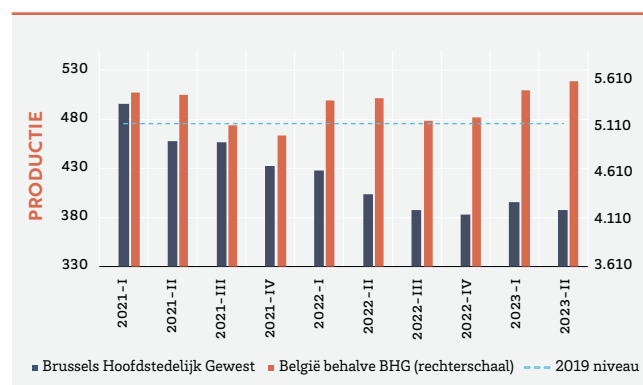
De bouwsector is goed voor ongeveer 4,3 % van de Brusselse markteconomie. In de rest van België is de bouw dubbel zo belangrijk.

In 2022 heeft de sterke stijging van de prijzen voor energie en bouwmaterialen de druk nog vergroot op deze sector, die al verzwakt was door de coronacrisis. In 2023 blijven de productieprijsen in de bouwsector stijgen. Die aanhoudende inflatie heeft een negatief effect op de vraag en leidt tot een verdere inkrimping van de productie, met een **daling van 6 % in de eerste helft van 2023** (jaar op jaar).

Hoewel de huidige cijfers voor de Brusselse bouwsector niet erg bemoedigend zijn, wijzen sommige indicatoren op een geleidelijk herstel van de activiteit:

- › Het vertrouwen van de Brusselse ondernemers en huishoudens neemt toe in 2023, wat investeringen stimuleert.
- › Investerings in de sector van vastgoedontwikkeling bevinden zich momenteel op een recordniveau, wat wijst op de toekomstige lancering van een groot aantal nieuwe projecten.

GRAFIEK 11: Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de bouwsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Nota: De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat op basis van een conversie van de omzet van de activiteitensectoren in termen van toegevoegde waarde.

TABEL 2: Evolutie van de economische activiteit in de bouwnijverheid

	Gewicht van de activiteit binnen de verwerkende industrie (in 2022)	Verandering 1e helft 2023 – 1e helft 2022	Verandering 1e helft 2023 – 1e helft 2019
Bouw van gebouwen, ontwikkeling van bouwprojecten	35 %	- 12 %	- 27 %
Weg- en waterbouw	6 %	- 15 %	- 34 %
Gespecialiseerde bouwwerkzaamheden	59 %	- 1 %	- 7 %
Totaal bouw	-	- 6 %	- 16 %

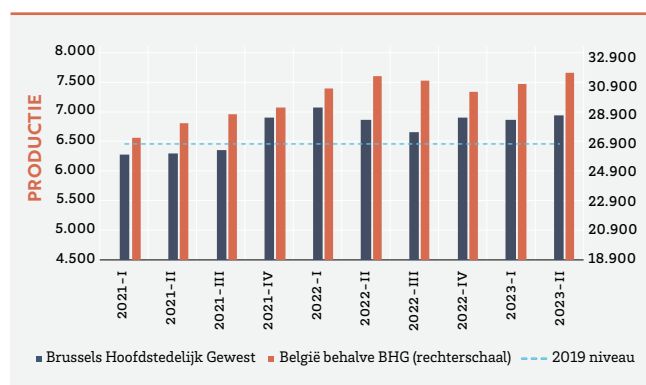
Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

De sector van de productiediensten stabiliseert

De sector van de productiediensten vertegenwoordigt 73 % van de markteconomie in het Brussels Gewest, tegenover 52 % in de rest van België. De sector omvat uiteenlopende activiteiten, waaronder hoofdkantoren, groothandel, goederenvervoer en telecommunicatie.

De productiediensten doen het over het algemeen goed in België. In de eerste helft van 2023 **stabiliseert de productie in de sector zich op het niveau van eind 2022**.

GRAFIEK 12: Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de sector van de productiediensten (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Nota: De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat op basis van een conversie van de omzet van de activiteitensectoren in termen van toegevoegde waarde.

In de eerste helft van 2023 zetten twee categorieën binnen deze sector hun groei voort die ze enkele jaren geleden ingezet hebben:

- De activiteiten: 'ontwerpen en programmeren van computerprogramma's, computerconsultancy- en aanverwante activiteiten' en 'dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie' groeien met respectievelijk 22 % en 1 % op jaarbasis. Sinds 2019 is de omvang van deze sectorentoegenomen met 34 % voor programmeeractiviteiten en met 94 % voor informatiediensten, waaronder gegevensverwerking en hostingactiviteiten en internetportalen.
- De sectoren 'rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening', 'onderzoeks- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied' en 'overige gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten' blijven groeien in het Brussels Gewest. De activiteitenvolumes van deze laatste twee innovatiegerichte sectoren zijn sinds 2019 bijna verdubbeld.

Daar staat tegenover dat sommige activiteiten die al enkele kwartalen krimpen, er in de eerste helft van 2023 verder op achteruitgegaan zijn:

- De **telecommunicatiesector** daalde met 2 % op jaarbasis. Die aanhoudende daling van de activiteit zou gedeeltelijk verband kunnen houden met de voortdurende daling van het aantal klanten van digitale tv, die overstappen op streamingplatformen²⁹. De sector blijft echter massaal investeren in het Brussels Gewest, met name wat betreft de uitrol van glasvezel.
- De **groothandel** kende eveneens een daling met 2 % jaar op jaar. In vergelijking met 2019 is de activiteit in deze sector met 28 % gedaald. Bepaalde van deze groothandelsactiviteiten liggen stroomopwaarts van de detailhandel, die zelf aan het krimpen is.

²⁹ De omzet van de internationale streamingplatformen is niet opgenomen in de gewestelijke cijfers voor de telecommunicatiesector of de distributie van films en televisieproducties.

Merk op dat de productiediensten die de Brusselse groei de voorbije jaren hebben aangezwengeld (hoofdkantoren, consultancy, juridische en boekhoudkundige activiteiten, programmering), voornamelijk hoogopgeleide werknemers tewerkstellen. Omgekeerd hebben de **belangrijke activiteiten**

die het sterkst dalen (groothandel, opslag), lager geschoolde werknemers in dienst. In de toekomst zouden die trends ongunstig kunnen zijn voor de werkgelegenheid voor lager geschoolde Brusselaars op het grondgebied van het Gewest.

TABEL 3: Evolutie van de economische activiteit in de productiediensten

	Gewicht van de activiteit binnen de productiediensten (in 2022)	Verandering 1e helft 2023 – 1e helft 2022	Verandering 1e helft 2023 – 1e helft 2019
Activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus bedrijfsbeheer	25 %	- 9 %	+ 20 %
Telecommunicatie	9 %	- 2 %	- 14 %
Groothandel en handelsbemiddeling, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen	8 %	- 2 %	- 28 %
Ontwerpen en programmeren van computerprogramma's, computerconsultancy-activiteiten en aanverwante activiteiten	7 %	+ 22 %	+ 34 %
Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening	5 %	+ 7 %	+ 16 %
Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	2 %	+ 1 %	+ 94 %
Totaal productiediensten	-	- 1 %	+ 8 %

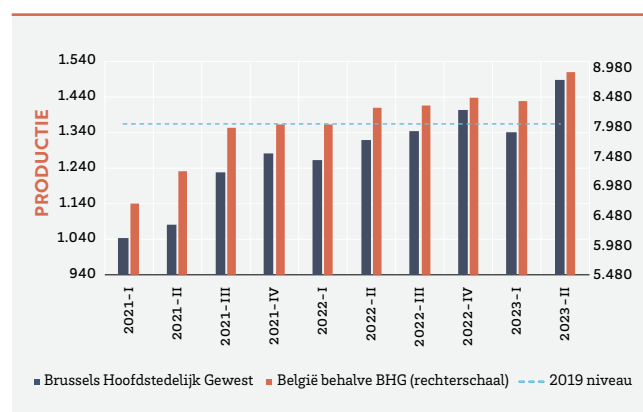
Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Sterke stijging verkoop van persoonlijke diensten

De Brusselse sector van de persoonlijke diensten is goed voor 14 % van de Brusselse niet-financiële markteconomie. In de andere twee Belgische gewesten is de sector van vergelijkbaar belang.

In de eerste helft van 2023, vier jaar na het begin van de coronacrisis, halen de persoonlijke diensten een omzet die hoger ligt dan in 2019 (zie grafiek 13). Omdat de Brusselse sector van de persoonlijke diensten afhankelijker is van toeristen en pendelaars, is het herstel ervan veel minder vlot verlopen dan in de rest van het land. De productiekloof die tijdens de coronacrisis is ontstaan, is praktisch gedicht in het tweede kwartaal van 2023.

GRAFIEK 13: Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de sector van de persoonlijke diensten (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Nota: De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoensschommelingen. De productie wordt geschat op basis van een conversie van de omzet van de activiteitensectoren in termen van toegevoegde waarde.

In de eerste helft van 2023 steeg de omzet in de meeste activiteiten voor persoonlijke diensten:

- › De **restaurantsector** is op jaarbasis met 15 % gegroeid en genereert nu 12 % meer welvaart dan in 2019. Die sterke groei geldt voor alle restaurantactiviteiten (restaurants, cateringdiensten, cafés). Bovendien blijven de investeringen in de sector stijgen. Ondanks deze bemoedigende cijfers blijft de restaurantsector onder druk staan door de hoge inflatie van de levensmiddelen.
- › In de **hotelsector** is de activiteit op jaarbasis met 50 % gestegen, waardoor de omzet nu hoger is dan in 2019. Die groei van de activiteit gaat gepaard met een zeer aanzienlijke toename van de investeringen in de sector, met een stijging van 255 % jaar op jaar en 130 % ten opzichte van 2019.
- › De **creatieve, artistieke en amusementsactiviteiten** en de **sport-, recreatie- en vrijetijdsactiviteiten** kennen een activiteitengroei van respectievelijk 3 % en 19 % jaar op jaar. Ook die activiteiten genereren nu meer omzet dan in 2019.

Ten slotte is **de detailhandel (exclusief motorvoertuigen)** met 6 % jaar op jaar gekrompen. De realiteit verschilt echter per handelsactiviteit:

- › In de **voedingsdetailhandel** daalt de activiteit van supermarkten, terwijl gespecialiseerde voedingswinkels (slagers, bakkers enz.) de groei voortzetten die in 2022 begon. Ook de verkoop op markten blijft stijgen.
- › De meeste **non-foodactiviteiten** hebben zich in 2022 goed hersteld en die trend zet zich door in 2023. Dat geldt met name voor de kledingretail, die blijft groeien.
- › De sterke groei van de **verkoop op afstand** van de afgelopen jaren is tot stilstand gekomen in de eerste helft van 2023.

TABEL 4: Evolutie van de economische activiteit in de persoonlijke diensten

	Gewicht van de economische activiteit binnen de persoonlijke diensten (in 2022)	Verandering 1e helft 2023 – 1e helft 2022	Verandering 1e helft 2023 – 1e helft 2019
Detailhandel (uitgezonderd motorvoertuigen)	37 %	- 6 %	- 9 %
Eet- en drinkgelegenheden	22 %	+ 15 %	+ 12 %
Verschaffen van accommodatie	7 %	+ 50 %	+ 2 %
Creatieve activiteiten, kunst en amusement	6 %	+ 3 %	+ 12 %
Sport, ontspanning en recreatie	4 %	+ 19 %	+ 2 %
Totaal persoonlijke diensten	-	+ 10 %	+ 4 %

Bronnen: STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

2.3. WERKGELEGENHEID EN WERKLOOSHEID

De groei van het arbeidsvolume van de Brusselse werknemers in loondienst is in de eerste helft van 2023 positief gebleven, maar wel vertraagd

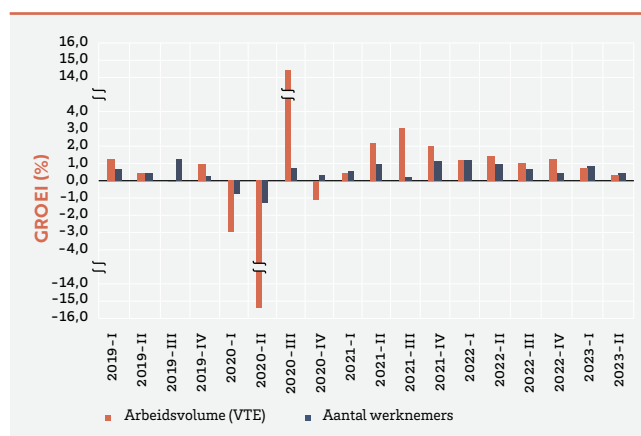
In **grafiek 14** wordt de evolutie weergegeven van de arbeid in loondienst in het Brussels Gewest volgens de woonplaats, tot het tweede kwartaal van 2023. De werkgelegenheid wordt gemeten op basis van het aantal Brusselse werknemers in loondienst en het arbeidsvolume dat ze vertegenwoordigen, uitgedrukt in voltijdse equivalenten (VTE, zie glossarium). De gebruikte gegevens zijn afkomstig uit de kwartaalreeksen van de RSZ, gecorrigeerd voor seizoensschommelingen.

Volgens die cijfers **is het aantal werknemers in loondienst dat gedomicilieerd is in het Brussels Gewest, gedurende de eerste helft van 2023 blijven stijgen**, en zelfs iets dynamischer dan in het vorige semester. Die ontwikkeling kadert in een context van economische heropleving in Brussel gedurende de eerste maanden van 2023 (zie hoofdstuk 2.1). Zo is het aantal Brusselaars in loondienst in de loop van de eerste twee kwartalen van 2023 gemiddeld met 0,6 % toegenomen (gemiddeld +0,5 % in het derde en vierde kwartaal van 2022). Voor het Gewest betekent dat een toename met in totaal ongeveer 4 400 loontrekkende werknemers die op het grondgebied gedomicilieerd zijn voor de eerste helft van het jaar. Op nationaal niveau is de groei van het aantal werknemers stabiel gebleven in de eerste helft van 2023 (gemiddeld 0,2 %) en was de groei zwakker dan in Brussel, zoals eerder al het geval was. Tussen midden 2022 en midden 2023 **was de werkgelegenheid in loondienst volgens woonplaats dynamischer in het Brussels Gewest**. Tijdens die periode van één jaar is het aantal werknemers in Brussel met 2,4 % gestegen, tegenover 0,7 % voor heel België.

Ook **het arbeidsvolume van de Brusselse werknemers is gedurende de eerste helft van 2023 gestegen, maar wel minder sterk dan in 2022**. De groei van het aantal VTE's met woonplaats in het Brussels Gewest is namelijk gedaald van 1,2 % in 2022 (gemiddelde over de vier kwartalen) naar 0,7 % in het eerste kwartaal van 2023 en zelfs 0,3 % in het daaropvolgende kwartaal. Die vertraging weerspiegelt een minder gunstige evolutie van de gemiddelde arbeidsduur in het eerste semester van 2023 ten opzichte van het vorige. Na de scherpe daling door de coronacrisis had de gemiddelde arbeidsduur zich gedurende zeven kwartalen op rij hersteld, om uiteindelijk in het vierde kwartaal van 2022 opnieuw het gebruikelijke niveau van vóór de crisis te bereiken (zie grafiek 15). Sindsdien is de arbeidsduur op dat niveau gestabiliseerd, met een groei van bijna nul in de loop van de eerste twee kwartalen van 2023.

Hoewel de dynamiek van het arbeidsvolume is vertraagd, **bleef ze gunstiger in Brussel dan in België als geheel**, zoals al het geval was in 2022. De situatie ging er namelijk sterker op achteruit op nationaal niveau, wat zelfs nagenoeg resulteerde in een stagnatie van het arbeidsvolume gedurende de eerste twee kwartalen van 2023, tegenover een gemiddelde stijging met 0,5 % in Brussel. Zo werden in België in het tweede semester van 2022 ongeveer 38 000 extra VTE's geregistreerd, terwijl er in het eerste semester van 2023 bijna 2 000 VTE's minder werden geregistreerd. Het Brussels Gewest liet gedurende de eerste helft van het jaar daarentegen een stijging optekenen van 3 000 VTE's.

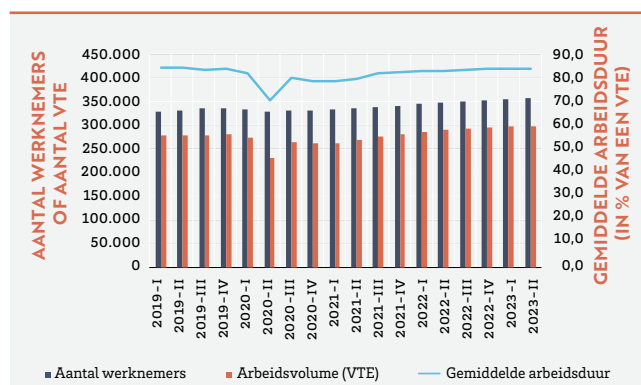
GRAFIEK 14: Groei van de werkgelegenheid in loondienst in Brussel op kwartaalbasis

Bron: RSZ, berekeningen BISA

Nota: arbeid in loondienst volgens woonplaats, gecorrigeerd voor seizoensschommelingen

GRAFIEK 15: Evolutie van de werkgelegenheid in loondienst van de Brusselaars en van de gemiddelde arbeidsduur

Bron: RSZ, berekeningen BISA

Nota: arbeid in loondienst volgens woonplaats, gecorrigeerd voor seizoensschommelingen

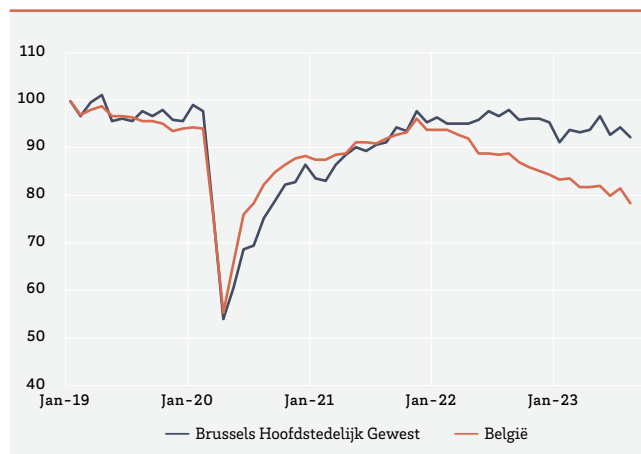
Na een tijdelijke verbetering in de eerste maanden van 2023 is het uitzendwerk opnieuw beginnen te dalen en zijn ondernemingen terughoudender geworden om personeel aan te werven

Bij gebrek aan voldoende recente gegevens over de evolutie van de binnenlandse werkgelegenheid (zie glossarium) in het Brussels Gewest, moeten we ons wenden tot andere indicatoren. Aan de hand van het aantal gepresteerde uitzenduren en de aanwervingsprognoses van de bedrijven kan voor het recente verleden en voor de komende maanden de evolutie worden geanalyseerd van de werkgelegenheid volgens de werklek op het Brussels grondgebied. De uitzendarbeid vormt een voorlopende indicator voor de werkgelegenheid. Ondernemingen hebben eerste de neiging om schommelingen van de vraag in eerste instantie op te vangen via uitzendkrachten (bij recessie of economisch herstel), om pas daarna over te gaan tot aanwervingen of ontslagen.

Algemeen beschouwd is de evolutie van de uitzendarbeid **gedurende de eerste acht maanden van 2023 gunstiger geweest in het Brussels Gewest dan in heel België**. Zo is de index van het aantal gepresteerde uitzenduren in het Brussels Gewest tussen januari en augustus 2023 met 1,1 % gestegen, terwijl deze met 5,9 % is gedaald op nationaal niveau (zie grafiek 16). Die betere prestatie van de Brusselse uitzendarbeid werd al waargenomen in heel 2022, met een beperkte daling van 1,2 % voor het volledige jaar, tegenover een daling van 10,2 % in België. Dat kan deels verklaard worden doordat uitzendarbeid in Brussel minder conjunctuurgevoelig is, dankzij een profiel dat meer gericht is op activiteiten in de dienstensector dan in de rest van het land.

Een meer gedetailleerde analyse van de situatie in het Brussels Gewest toont aan dat de positieve dynamiek van de uitzendarbeid slechts tot mei heeft geduurd (+ 6,1 % gedurende de eerste 5 maanden van het jaar) en daarna omsloeg. Uit de recentste beschikbare cijfers blijkt dat **het aantal gewerkte uren in de Brusselse uitzendsector tussen mei en augustus met 4,7 % is gedaald**, wat vergelijkbaar is met de daling op nationaal niveau.

GRAFIEK 16: Index van het aantal gewerkte uitzenduren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België (januari 2019 = 100)

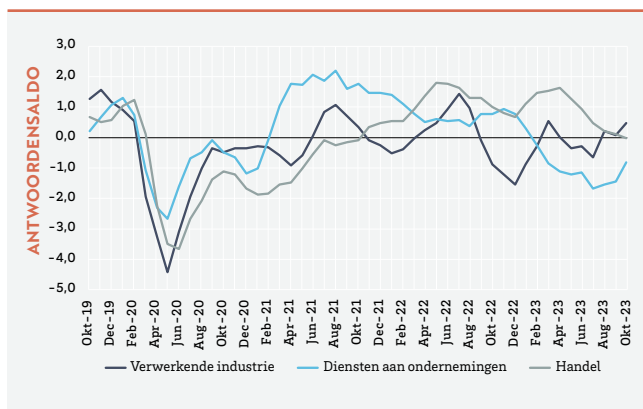
Bron: FEDERGON, berekeningen BISA

Nota: maandgegevens gecorrigeerd voor seizoensschommelingen

Aan de hand van de maandelijkse conjunctuurenquêtes (zie glossarium) bij de Brusselse ondernemingen kunnen we hun aanwervingsintenties voor de komende drie maanden analyseren. De resultaten zijn beschikbaar voor drie activiteitssectoren (zakelijke dienstverlening, handel en industrie). Volgens die cijfers **lijken de algemene werkgelegenheidsvooruitzichten voor Brusselse bedrijven in oktober 2023 minder gunstig dan in het begin van het jaar** (zie grafiek 17):

- › **Binnen de zakelijke dienstverlening** heeft de verslechtering van de werkgelegenheidsvooruitzichten die eind 2022 begon, zich voortgezet tot midden 2023, in lijn met een daling van de vooruitzichten in bedrijfsactiviteit in deze belangrijke sector van de Brusselse economie. Als gevolg daarvan zijn bedrijven steeds voorzigtiger geworden met het aanwerven van nieuwe werknemers en liggen hun aanwervingsintenties onder het langetermijngemiddelde. Volgens de recentste beschikbare gegevens lijkt de situatie tussen augustus en oktober 2023 echter licht te zijn verbeterd.
- › **In de detailhandel** gingen de aanwervingsintenties er kortstondig op vooruit in de eerste maanden van 2023. Toen de vraagverwachtingen echter naar beneden werden bijgesteld, verlaagden steeds meer managers hun aanwervingsintenties en bereikten ze opnieuw het niveau van het langetermijngemiddelde.
- › **In de industrie** laten de enquêteresultaten geen duidelijke trend zien in de aanwervingsintenties tijdens de eerste tien maanden van 2023. De curve van de werkgelegenheidsvooruitzichten voor industriële bedrijven schommelde rond het langetermijngemiddelde in deze periode, hoewel intenties in oktober positiever werden.

GRAFIEK 17: Werkgelegenheidsprognoses in de maakindustrie, de diensten aan bedrijven en de handel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, enquêteresultaten

Bron: NBB (oktober 2023), berekeningen BISA

Nota: antwoordsaldo gecorrigeerd voor seizoensschommelingen, gestandaardiseerde score, driemaandelijkse voortschrijdend gemiddelde

Algemeen kan worden gesteld dat de indicatoren voor de uitzendarbeid en de werkgelegenheidsvooruitzichten een coherent beeld vertonen, waaruit een tweeledige dynamiek van de Brusselse werkgelegenheid blijkt:

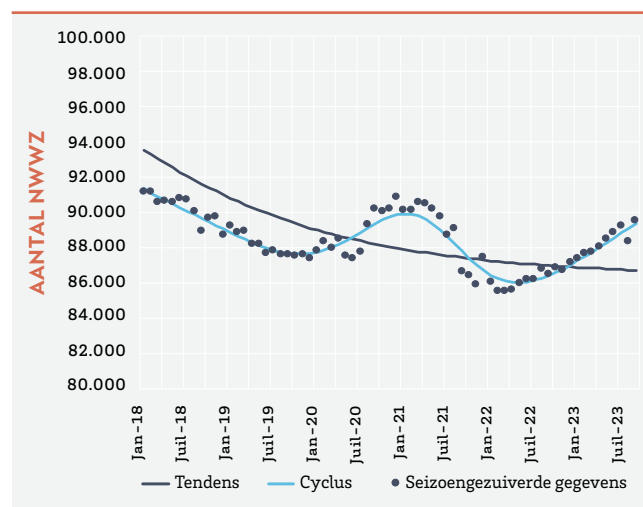
- › **Tijdens de eerste vier of vijf maanden van 2023 waren er een aantal positieve signalen op het vlak van werkgelegenheid.** Die lichte verbetering was echter beperkt, zowel in de tijd als wat betreft de sectoren die ervan profiteerden. Zo duurde de korte opleving van de uitzendarbeid enerzijds slechts tot mei (een betere prestatie in vergelijking met de aanhoudende daling op Belgisch niveau) en betrof de verbetering van de werkgelegenheidsvooruitzichten anderzijds voornamelijk de handelssector.
- › Na die tijdelijke verbetering **verslechterden de indicatoren voor de uitzendarbeid en de werkgelegenheidsvooruitzichten vanaf het einde van het voorjaar van 2023.** Het volume uitzendarbeid begon opnieuw te dalen en de Brusselse bedrijven werden steeds pessimistischer over aanwervingen (ook in de detailhandel en in toenemende mate in de zakelijke dienstverlening).

De werkloosheid is gedurende de eerste negen maanden van 2023 gestegen

Aan de hand van grafiek 18 kan de evolutie van de werkloosheid in het Brussels Gewest vanuit een conjuncturele invalshoek worden geanalyseerd. De grafiek is gebaseerd op de maandelijkse, voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens van ACTIRIS over het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ, zie glossarium).

Sinds juni 2022 is de oriëntatie gewijzigd van de curve die de cyclische evolutie van de werkloosheid in Brussel weergeeft, en zien we een stijging. Deze stijging vond plaats in een context die werd gekenmerkt door de gevolgen van de oorlog in Oekraïne (komst van vluchtelingen op de arbeidsmarkt, energiecrisis en inflatie). **De stijging van het aantal NWWZ's (zie glossarium) in het Brussels Gewest ging onverminderd door tot september 2023** (meest recente cijfers), waardoor de werkloosheidscurve nog verder boven de trend op de lange termijn uitstak. In september 2023 ligt het werkloosheidsniveau te Brussel op een niveau vergelijkbaar als tijdens de coronacrisis eind 2020 begin 2021.

GRAFIEK 18: Conjuncturele evolutie van het aantal NWWZ's in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron: ACTIRIS, berekeningen: BISA

Nota: gegevens gecorrigeerd voor seizoensschommelingen

In september 2023 waren 91 088 personen ingeschreven als NWWZ in het Brussels Gewest, volgens de recentste administratieve werkloosheidscijfers van ACTIRIS. Dat aantal steeg gestaag tijdens de eerste negen maanden van 2023 (in vergelijking met de maandelijkse waarden die het jaar daarvoor waren waargenomen). Voor het derde kwartaal van 2023 bedroeg de stijging van het gemiddelde aantal NWWZ's op jaarbasis 2,9 %, wat overeenkomt met iets meer dan 2 500 extra werklozen in het Brussels Gewest in één jaar. Hiervan vertegenwoordigen Oekraïners alleen al een toename met ongeveer 800 personen tussen het derde kwartaal van 2022 en 2023.

De stijging van de administratieve werkloosheid tijdens de eerste drie kwartalen van 2023 in het Brussels Gewest verliep niet gelijk tussen de verschillende categorieën NWWZ's. Wat de leeftijd betreft, **is de werkloosheid sterker gestegen bij Brusselse jongeren**. Zo is het aantal NWWZ's jonger dan 25 jaar in het tweede en het derde kwartaal van 2023 met respectievelijk 11,3% en 9,4 % gestegen op jaarbasis. De groep werkzoekenden tussen 25 en 49 jaar, die veel talrijker is omdat ze één op de zes werklozen vertegenwoordigt, vertoonde ook een stijging, zij het kleiner, maar niettemin significant (respectievelijk + 4,0 % en + 3,4 % in het tweede en derde kwartaal van 2023). Voor die twee kwartalen is de werkloosheid enkel gedaald bij personen van 50 jaar en ouder. De daling van het aantal oudere NWWZ's is echter aanzienlijk vertraagd ten opzichte van het recente verleden, tot slechts 0,5 % in het derde kwartaal van 2023.

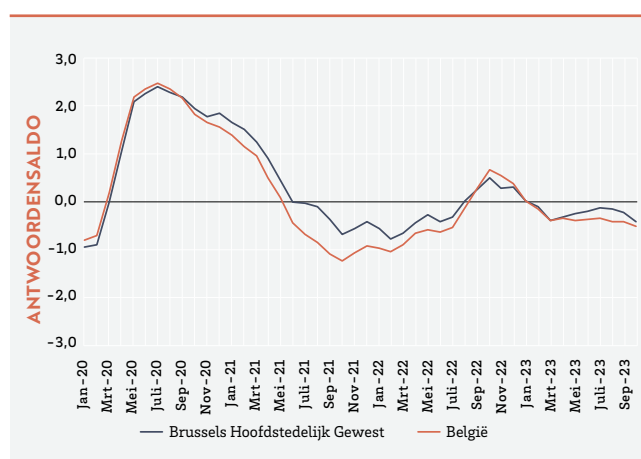
Wat de duur betreft, **is de werkloosheid van korte duur sinds het begin van 2023 het sterkst gestegen**. In de eerste drie kwartalen van 2023 is het aantal NWWZ's dat sinds minder dan een jaar werd geregistreerd, met respectievelijk 11,6 %, 11,9 % en 8,8 % gestegen op jaarbasis. Voor personen met een werkloosheidsduur van 1 tot 2 jaar heeft de scherpe daling over enkele kwartalen plaatsgemaakt voor een stijging met 4,3 % in het derde kwartaal van 2023. De groep NWWZ's die sinds twee of meer jaar zijn ingeschreven, kende wel een daling, als enige categorie binnen deze onderverdeling. Deze daling was absoluut onvoldoende om de stijging in de andere categorieën te compenseren.

De analyse van de in- en uitstroom voor de werkloosheid belicht de bewegingen achter de verandering in het totale aantal NWWZ's in het Brusselse Gewest tijdens de eerste drie kwartalen van 2023. Over die volledige periode waren er bijna 86 600 nieuwe werklozen, tegenover 82 600 personen die een job vonden, ofwel een verschil van in totaal 4 000 eenheden. Ter vergelijking: in dezelfde 3 kwartalen van 2022 waren er 84 800 nieuwe werklozen en 84 000 die een job vonden, ofwel een verschil van slechts 800 eenheden. **De grotere stijging van de werkloosheid in Brussel tijdens de eerste drie kwartalen van 2023 in vergelijking met het jaar voordien weerspiegelt dus zowel een groter aantal inschrijvingen als een lagere uitstroom**. Tussen januari en september 2023 steeg het aantal instromende NWWZ's (nieuwe registraties en herregistraties) met 2,1 % op jaarbasis, terwijl het aantal uitstromende NWWZ's met 1,6 % daalde.

Naast de administratieve gegevens over de werkzoekenden geven de maandelijkse enquêtes van de NBB bij de Brusselse huishoudens aanwijzingen over de verwachtingen met betrekking tot de evolutie van de werkloosheid in België in de loop van de komende twaalf maanden (zie grafiek 19). In overeenstemming met de hierboven vermelde korte verbetering van de werkgelegenheid in de eerste maanden van 2023 (zowel wat uitzendarbeid als aanwervingsverwachtingen betreft), bleven de verwachtingen van de Brusselse huishoudens met betrekking tot werkloosheid tijdens het eerste kwartaal van het jaar verbeteren en daalden ze opnieuw tot onder hun langetermijnniveau.

In de daaropvolgende maanden veranderden de werkloosheidsprognoses niet noemenswaardig en bleef de curve onder het historische gemiddelde, wat nog steeds wijst op een iets gunstigere situatie voor de komende twaalf maanden.

GRAFIEK 19: Werkloosheidsprognoses voor de komende twaalf maanden, enquêteresultaten

Bron: NBB (oktober 2023), berekeningen BISA

Nota: antwoordensaldo gecorrigeerd voor seizoensschommelingen, gecentreerd, voortschrijdend gemiddelde over 3 maanden. Een stijging (daling) van het saldo wijst op een verslechtering (verbetering) van de werkloosheidsvooruitzichten.

GLOSSARIUM

› Binnenlandse werkgelegenheid

Tewerkstelling van personen die op een welbepaald grondgebied werken, ongeacht of zij er wonen. Naast de regionale rekeningen die in deze barometer worden gebruikt om de binnenlandse werkgelegenheid te analyseren, bestaan andere gegevensbronnen (bijvoorbeeld de Enquête naar de Arbeidskrachten). Er zijn meerdere factoren die een verklaring bieden voor de verschillen tussen beide bronnen: type gegevens (administratieve of op basis van een enquête), al dan niet rekening houden met de internationale tewerkstelling, de gehanteerde definitie van werk, momenten van de meting, manier van het meetellen van studentenarbeid, raming van zwartwerk... Niet te verwarren met de werkende bevolking van een Gewest, waartoe alle werkenden behoren die in dat Gewest wonen.

› Economische activiteit

In deze publicatie wordt de ontwikkeling van de economische activiteit weergegeven aan de hand van twee maatstaven:

- **Bruto Binnenlands Product (bbp)**: deze indicator meet de welvaart die in een bepaalde periode wordt gecreëerd. Die komt overeen met de waarde van de productie minus het intermediaire verbruik (waarde van de aankopen).
- **Omzet**: Dit komt overeen met de waarde van de productie (waarde van de verkopen) binnen de sectoren van de niet-financiële markteconomie. Deze maatstaf maakt het mogelijk de economische activiteit binnen bepaalde grenzen te begrijpen:
 - Een beperkt toepassingsgebied: alleen de ontwikkeling van de activiteit van de sectoren van de niet-financiële markteconomie wordt door deze maatstaf bestreken. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest genereren deze sectoren 47% van de totale welvaartscreatie van het gewest.
 - Een zeer onvolmaakte maatstaf van welvaartscreatie: van de ene sector tot de andere of van de ene periode tot de andere kan hetzelfde omzetcijfer een verschillende welvaartscreatie vertegenwoordigen omdat het intermediair verbruik varieert.

› Enquêtes van de NBB bij de consumenten

Elke maand ondervraagt de NBB een variabel staal van 1 850 Belgische gezinnen, waarvan 350 Brusselse. Deze op Europees niveau geharmoniseerde enquête peilt bij de consumenten naar hun perceptie van het toekomstige economische klimaat en hun plannen op vlak van sparen en uitgaven. De berekening van elk van de reeksen is gebaseerd op de som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een stijging heeft aangegeven en het percentage dat een daling aangeeft). Vervolgens wordt een samenvattende indicator berekend op basis van de saldi van de antwoorden die betrekking hebben op de verwachtingen van de consumenten betreffende de economische situatie en de werkloosheid, alsook op hun spaargedrag en financiële situatie tijdens de komende twaalf maanden.

› Enquêtes van de NBB bij de ondernemingen

Elke maand ondervraagt de NBB een vast panel van ongeveer 5 000 Belgische bedrijven over de huidige stand van zaken van hun activiteiten en hun vooruitzichten op korte termijn. De vragen hebben betrekking op de waardering van de voorraden en het orderboek, de evolutie hiervan of de vooruitzichten inzake tewerkstelling en vraag. De berekening van elk van de reeksen is gebaseerd op de som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een stijging heeft aangegeven en het percentage dat een daling aangeeft). Vervolgens wordt een samenvattende indicator van het vertrouwen van de ondernemingen berekend op basis van de bekomen antwoorden. Het is een gewogen indicator, gebaseerd op 14 vragen aan bedrijven, die een gewicht geven van 65 % aan de antwoorden van ondernemingen in de industrie, 15 % aan deze van ondernemingen in de bouwnijverheid, 15 % aan deze van ondernemingen in de zakelijke dienstverlening en 5 % aan deze van ondernemingen in de handel.

› Gestandaardiseerde score

Een variabele standaardiseren betekent de verwachting aftrekken van elk van de oorspronkelijke waarden en al deze waarden delen door zijn standaarddeviatie. Het resultaat hiervan zijn gegevens, los van de gekozen eenheid of schaal, maar ook variabelen met hetzelfde gemiddelde en dezelfde spreiding. De schommelingen kunnen nu gemakkelijker vergeleken worden.

› Kerninflatie

De kerninflatie meet de tendens in inflatie door het uitsluiten van meer volatiele componenten: energie en onbewerkte voedingsproducten. Centrale banken observeren de kerninflatie om een meer stabiel beeld te hebben van de aanwezige prijzevolutie, omdat deze minder onderhevig is aan fluctuaties. Indien de kerninflatie te hoog en als te persistent wordt ervaren, kan dat centrale banken ertoe aanzetten om de inflatie onder controle te brengen: hetzij een verhoging van haar rentevoet, of via een reductie van de geldhoeveelheid in de economie (zie de term 'restrictief monetair beleid' in het glossarium). Anderzijds indien de inflatie als te laag wordt ervaren, kan een centrale bank besluiten haar rentevoet te verlagen of de geldhoeveelheid in de economie te verhogen om de economische vraag te stimuleren.

› Koopkracht van de huishoudens

Het **beschikbare inkomen** van de huishoudens is het inkomen dat een huishouden tot haar beschikking heeft voor consumptie en sparen. Het is de som van:

- inkomsten zoals lonen en bezoldigingen;
- sociale uitkeringen (pensioenen, werkloosheidsuitkeringen enz.);
- financiële inkomsten; min belastingen en sociale bijdragen.

Het beschikbare inkomen wordt uitgedrukt in reële termen wanneer het wordt aangepast om de effecten van prijsvariëaties van het ene jaar op het andere te elimineren.

De **koopkracht** van de huishoudens wordt geschat als het **reële beschikbare inkomen per inwoner**

› Niet-werkende werkzoekende (NWWZ)

Persoon zonder bezoldigde baan die als werkzoekende is ingeschreven bij een openbare tewerkstellingsdienst. (Bron: Actiris).

› Ontwikkelde landen versus opkomende landen en ontwikkelingslanden

De belangrijkste criteria die door het IMF's World Economic Outlook (WEO) worden gebruikt om de wereld in te delen in ontwikkelde landen versus opkomende en ontwikkelingslanden zijn (1) het bbp per hoofd, (2) diversificatie van de export en (3) de mate van integratie in het wereldwijde financiële systeem. Bron: IMF Het WEO classificeert op die manier de wereld in 39 ontwikkelde landen en 155 opkomende landen en ontwikkelingslanden.

› Recessie

Een periode van minimaal twee opeenvolgende kwartalen met een negatieve economische groei op kwartaalbasis.

› Restrictief monetair beleid

Een restrictief monetair beleid is een beleid dat door de centrale banken wordt gevoerd om de inflatie te verlagen. Via het afremmen van de economische activiteit (consumptie, investeringen en handel). Een centrale bank heeft verschillende middelen ter beschikking:

– de verhoging van de leidende rentevoet

Banken kunnen een keuze maken over hun overtollige liquiditeiten die niet worden gebruikt: ze kunnen ofwel dit geld lenen aan particulieren ofwel een deposito verrichten bij de centrale bank die de bank vergoedt met rente. Door de rente te verhogen, stimuleert de centrale bank de banken om minder te lenen aan gezinnen en bedrijven. Hierdoor zouden particuliere leningen minder aantrekkelijk moeten worden dan deposito's aanhouden bij de centrale bank. Als consumenten en investeerders minder toegang hebben tot krediet, zou het indirecte effect van dit beleid het afremmen van de economie moeten zijn (afname van de consumptie en de investeringen). Door de dalende vraag zullen ook de marktprijzen dalen om het evenwicht tussen vraag en aanbod te verzekeren, waardoor de inflatie zal dalen tot niveaus die door de centrale bank als "aanvaardbaar" worden beschouwd.

– kwantitatieve verkrapting

Een centrale bank kan beslissen om een beleid van kwantitatieve verkrapting toe te passen. Daartoe verkoopt de centrale bank obligaties aan banken en onttrekt zij op die manier liquiditeiten uit het banksysteem. Wanneer een centrale bank de geldhoeveelheid in de economie verlaagt, stijgen de rentevoeten. Deze verhoging van rentevoeten doen de totale vraag dalen binnen de economie en zo de inflatie.

› Voltijds equivalent (VTE)

Voltijds equivalent is een meeteenheid om statistieken over de werkgelegenheid met elkaar te vergelijken, ondanks de verschillen in gewerkte uren. Het wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal gewerkte uren van een individu en het gemiddeld aantal gewerkte uren door een voltijdse werknemer. Zo is een voltijdse werknemer (40 uur per week) een VTE, terwijl een persoon die deeltijds 20 uur per week werkt, overeenkomt met 0,5 VTE. Het aantal werknemers van een bedrijf, een sector of een land kan worden opgeteld en uitgedrukt in voltijdse equivalenten (Bron: Eurostat).

REFERENTIES

- › EUROPESE COMMISSIE (2023). 'European Economic Forecast, Summer 2023', European Economy Institutional Paper 200, Europese Commissie.
- › EUROPESE CENTRALE BANK (augustus 2023). 'Economic Bulletin, issue 5/2023', Europese Centrale Bank.
- › EUROPESE CENTRALE BANK (september 2023). 'Economic Bulletin, issue 6/2023', Europese Centrale Bank.
- › FEDERAAL PLANBUREAU (september 2023). 'Economische begroting – Economische vooruitzichten 2023-2024 – september 2023', FPB.
- › INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (april 2023). 'World Economic Outlook, April 2023: 'A Rocky Recovery'', IMF, World Economic Outlook.
- › INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (juli 2023). 'World Economic Outlook, July 2023: 'Near-Term Resilience Persistent Challenges'', IMF, World Economic Outlook.
- › INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (oktober 2023). 'World Economic Outlook, October 2023: Global recovery remains slow, with growing regional divergences and little margin for policy error', IMF, World Economic Outlook.
- › INSTITUUT VOOR DE NATIONALE REKENINGEN (augustus 2023). 'De economische groei in België vertraagde in het tweede kwartaal van 2023 effectief tot 0,2 %', INR.
- › INSTITUUT VOOR DE NATIONALE REKENINGEN (oktober 2023). 'In 2022 groeide de Belgische economie met 3,0 %', INR.
- › INSTITUUT VOOR DE NATIONALE REKENINGEN (oktober 2023). 'De economische groei stijgt in het derde kwartaal van 2023 met 0,5 %', INR.
- › KBC (oktober 2023). 'Economische vooruitzichten oktober 2023', KBC.
- › NATIONALE BANK VAN BELGIË (juni 2023). 'Business Cycle Monitor', NBB.
- › NATIONALE BANK VAN BELGIË (september 2023). 'Business Cycle Monitor', NBB.
- › NATIONALE BANK VAN BELGIË (september 2023). 'De Belgische economie zou met 0,2 % groeien in het derde kwartaal van 2023', NBB.
- › OESO (maart 2022). 'Economische vooruitzichten van de OESO. Tussentijds verslag maart 2022. Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine', OESO.
- › OESO (september 2023). 'Economische vooruitzichten van de OESO', OESO.

LIJST VAN TABELLEN

- › Tabel 1: Evolutie van de economische activiteit in de verwerkende industrie
- › Tabel 2: Evolutie van de economische activiteit in de bouwnijverheid
- › Tabel 3: Evolutie van de economische activiteit in de productiediensten
- › Tabel 4: Evolutie van de economische activiteit in de persoonlijke diensten

LIJST VAN GRAFIEKEN

- › Grafiek 1: Evolutie van de inflatie en de kerninflatie in de eurozone en België
- › Grafiek 2: Consumenten- en ondernemersvertrouwen in de eurozone, enquêteresultaten
- › Grafiek 3: Evolutie van de productie in de dienstensector en de industrie in de eurozone, in volume
- › Grafiek 4: Evolutie van het bbp van de wereldeconomie, de eurozone en België
- › Grafiek 5: Evolutie van de activiteit in de niet-financiële marktsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 6: Evolutie van de investeringen in de niet-financiële marktsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 7: Ondernemersvertrouwen, enquêteresultaten
- › Grafiek 8: Consumentenvertrouwen, enquêteresultaten
- › Grafiek 9: Grote aankopen door de huishoudens, enquêteresultaten
- › Grafiek 10: Evolutie van de activiteit van de verwerkende industrie (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 11: Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de bouwsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 12: Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de sector van de productiediensten (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 13: Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de sector van de persoonlijke diensten (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 14: Groei van de werkgelegenheid in loondienst in Brussel op kwartaalbasis
- › Grafiek 15: Evolutie van de werkgelegenheid in loondienst van de Brusselaars en van de gemiddelde arbeidsduur
- › Grafiek 16: Index van het aantal gewerkte uitzenduren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België (januari 2019 = 100)
- › Grafiek 17: Werkgelegenheidsprognoses in de maakindustrie, de diensten aan bedrijven en de handel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, enquêteresultaten
- › Grafiek 18: Conjuncturele evolutie van het aantal NWWZ's in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- › Grafiek 19: Werkloosheidsprognoses voor de komende twaalf maanden, enquêteresultaten

